

A GAZDASÁGI ÉS MONETÁRIS UNIÓ TÖRTÉNETE

A gazdasági és monetáris unió (GMU) az Unióban folyó fokozatos gazdasági integráció eredménye. Az EU egységes piacának kibővítését jelenti, ahol közös termékszabályozás van érvényben, és megvalósul az áruk, a tőke, a munka és a szolgáltatások szabad mozgása. Bevezették a közös valutát – az eurót – az euróövezetben, amelyet jelenleg 19 uniós tagállam alkot. Az ERM II-ben való legalább kétéves részvételt és a konvergenciakritériumok teljesítését követően mind a 28 uniós tagállamnak – az Egyesült Királyság és Dánia kivételével – be kell vezetnie az eurót. Az egységes monetáris politikát az Európai Központi Bank (EKB) szabja meg, amelyet harmonizált fiskális politikák és összehangolt gazdasági politikák egészítenek ki. A GMU-n belül nincs a gazdasági politikáért felelős egyetlen intézmény. Ehelyett a felelősségi körök a tagállamok és számos uniós intézmény között oszlanak meg.

JOGALAP

- A hágai (1969), a párizsi (1972), a brüsszeli (1978), a hannoveri (1988) a madridi és a strasbourgi (mindkettő 1989), valamint a maastrichti (1991–92) európai csúcstalálkozók határozatai;
- az Európai Unió működéséről szóló szerződés (EUMSZ) 119–144., 219. és 282–284. cikke;
- az EUMSZ-hez csatolt alábbi jegyzőkönyvek: a gazdasági és monetáris unió harmadik szakaszába történő átmenetről; a túlzott hiány és a makrogazdasági egyensúlyhiány esetén követendő eljárásról; a konvergenciakritériumokról; Dánia és az Egyesült Királyság kimaradási záradékáról; a Központi Bankok Európai Rendszeréről és az Európai Központi Bankról, valamint az eurócsopotról.

CÉLKITŰZÉSEK

A GMU fokozatos gazdasági integráció eredménye, ezért nem tekinthető végleges állapotnak. A GMU irányítását úgy alakították ki, hogy segítse a fenntartható gazdasági növekedést és a magas szintű foglalkoztatottságot a megfelelő gazdasági és monetáris döntéshozatal révén. Ez három fő gazdasági tevékenységet ölel fel: i. az árstabilitást célzó monetáris szakpolitika végrehajtása; ii. a tagállamok gazdasági szakpolitikáinak összehangolása; iii. az egységes piac zökkenőmentes működésének biztosítása.

EREDMÉNYEK

Az euró jelenleg az Európai Unió 19 tagállamában része a mindennapi életnek. A későbbiekben további tagállamok is bevezetik az eurót. Az egységes valuta tagadhatatlan előnyökkel jár: csökkenti a pénzügyi ügyletek költségeit, megkönnyíti a tagállamok közötti utazást, erősíti Európa nemzetközi szinten betöltött szerepét stb.

A GMU TÖRTÉNETE

Az 1969-ben Hágában tartott csúcstalálkozón az állam- és kormányfők új európai integrációs célkitűzést határoztak meg: a gazdasági és monetáris uniót (GMU). Az akkori luxemburgi miniszterelnök, Pierre Werner által vezetett csoport jelentést állított össze, amely a teljes gazdasági és monetáris unió megvalósítását tűzte ki célul, tíz éven belül, több szakaszból álló terv szerint. A végső cél a tőkemozgások teljes liberalizációja, a tagállamok valutájának teljes konvertibilitása és az árfolyamok visszavonhatatlan rögzítése volt. A Bretton Woods-i rendszer összeomlása és az Egyesült Államok kormányának 1971 során hozott azon döntése, hogy lebegteti a dollár árfolyamát az árfolyamok instabilitási hullámát indította el, ami nagymértékben kétségbe vonta az európai pénznemek közötti paritásokat. A GMU megvalósítására irányuló folyamat hirtelen megtorpant.

1972-ben a párizsi csúcstalálkozón a Közösség kísérletet tett arra, hogy friss lendületet adjon a monetáris integrációnak a „valutakígyó az alagútban” elnevezésű mechanizmus létrehozásával, amelynek célja, hogy a nemzeti valuták változását (a kígyó) a dollár változása által meghatározott szűk határok (az alagút) között tartsák. A kőolajválság, a dollár gyengülése és gazdasági politikák különbözőségei azonban közbeszóltak, és a „kígyót” alkotó tagállamok többsége két éven belül kilépett, aminek következtében végül a Németországból, Benelux-államokból és Dániából álló „németmárka-övezetre” zsugorodott.

1978-ban a brüsszeli csúcstalálkozón a rögzített, de kiigazítható árfolyamok elképzelésén alapuló Európai Monetáris Rendszer (EMS) létrehozásával a monetáris stabilitási övezet kialakítására irányuló erőfeszítések megújultak. Az ERM I néven ismert árfolyam-mechanizmusban az Egyesült Királyság kivételével az összes tagállam részt vett. Az árfolyamokat az európai valutaegység vagy ECU (kezdeti elnevezése: az európai elszámolási egység) vonatkozásában meghatározott középárfolyam alapján adták meg, ami a részt vevő valuták árfolyamainak súlyozott átlaga volt. Az ECU-ban megadott középárfolyamok alapján bilaterális árfolyam táblázatot alakítottak ki, és az árfolyam-ingadozásoknak a bilaterális árfolyamtól számított 2,25%-os sávon belül kellett maradniuk (az olasz líra kivételével, amely esetében 6%-os ingadozást engedélyeztek). Egy évtized alatt az EMS sokat tett az árfolyam-változékonyság csökkentéséért: a rendszer rugalmassága és a gazdasági konvergenciára törekedő politikai akarat közösen elérte a fenntartható árfolyam-stabilitást.

Az [egységes piacra](#) irányuló program elfogadásával 1985-ben még egyértelműbbé vált, hogy a belső piacon rejlő lehetőségeket addig nem lehet teljes mértékben kihasználni, amíg az árfolyamváltáshoz kapcsolódó magas tranzakciós költségek és

az árfolyam-ingadozáshoz kapcsolódó bizonytalanságok – még ha azok alacsonyak is – vannak érvényben. Ezenkívül számos közgazdász a „lehetetlen háromszög” ellen emelt hangot, mivel szerintük hosszú távon a tőke szabad mozgása, az árfolyam-stabilitás és a független monetáris politikák nem versenyképes összeállítás.

1988-ban az Európai Tanács Hannoverben tartott ülésén a GMU kérdésének megvizsgálására bizottságot állított fel, amelynek a Bizottság akkori elnöke, Jacques Delors volt az elnöke. A bizottság 1989-ban benyújtott jelentése (a Delors-jelentés) konkrét intézkedésekre tett javaslatot a GMU három szakaszban való bevezetésére. Különösen kiemelte a gazdasági politikák, a nemzeti költségvetési hiányra vonatkozó szabályok jobb összehangolásának és egy új, az Unió monetáris politikájáért felelős, teljes mértékben független intézmény, az [Európai Központi Bank](#) (EKB) létrehozásának szükségességét. A Delors-jelentés alapján az Európai Tanács 1989-ben Madridban tartott ülésén úgy határozott, hogy 1990. július 1-ig elindítja a GMU első szakaszát, azaz a [tőke mozgások](#) teljes liberalizációját.

1989 decemberében a strasbourgi Európai Tanács kormányközi konferencia összehívására szólított fel, amelynek keretében meghatároznák, hogy milyen módosításokat kell végrehajtani a szerződésen ahhoz, hogy megvalósítható legyen a GMU. E kormányközi konferencia munkája vezetett az [Európai Unióról szóló szerződéshez](#), amelyet az állam- és kormányfők hivatalosan 1991 decemberében, a maastrichti Európai Tanácson hagytak jóvá és 1992. február 7-én írtak alá.

A szerződés értelmében a GMU-t három szakaszban kell megvalósítani:

- 1. szakasz (1990. július 1-től 1993. december 31-ig): a tőke szabad mozgása a tagállamok között;
- 2. szakasz (1994. január 1-től 1998. december 31-ig): a tagállami gazdasági politikák konvergenciája, illetve a tagállamok nemzeti központi bankjai közötti együttműködés erősítése. A monetáris politikák összehangolását az Európai Monetáris Intézet (EMI) létrehozásával intézményesítették, amelynek feladatai között szerepelt a nemzeti központi bankok közötti együttműködés erősítése és az egységes valuta bevezetéséhez szükséges előkészületek megtétele. A folyamat során a nemzeti központi bankoknak el kellett érniük függetlenségüket;
- 3. szakasz (1999. január 1-je óta folyamatosan): az eurónak a tagállamok egységes valutájaként való fokozatos bevezetése és a közös monetáris politika végrehajtása az EKB égisze alatt. A harmadik szakasz megkezdésének feltétele volt a tartós, magas fokú konvergencia megvalósítása, amelyet a szerződésben foglalt számos [kritérium](#) alapján mértek. A [költségvetési szabályokat](#) kötelezővé tették és az ezeket nem teljesítő tagállamnak [szankciókkal kellett szembenéznie](#). Bevezették az egységes monetáris politikát, amelyet a nemzeti központi bankokból és az EKB-ből álló Központi Bankok Európai Rendszere (KBER) szab meg.

A GMU első két szakasza befejeződött. A [harmadik](#) szakasz teljesítése még folyamatban van. Elvileg az EU valamennyi tagállamának csatlakoznia kell e végső szakasz végrehajtásához, tehát be kell vezetniük az eurót (az EUMSZ [119.](#) cikke). Mindazonáltal néhány tagállam még nem teljesítette a konvergenciakritériumokat. E tagállamok ezért átmeneti eltérés lehetőségében részesülnek addig, amíg nem

képesek csatlakozni a harmadik szakaszhoz. Továbbá az Egyesült Királyság és Dánia jelezte, hogy nem kívánnak részt venni a GMU harmadik szakaszában, tehát nem szándékoznak bevezetni az eurót. E két tagállam tehát mentességet kapott a GMU-ban való részvétel tekintetében. A mentességi rendelkezések részleteit a két tagállammal kapcsolatban az EU alapszerződéséhez csatolt jegyzőkönyvek tartalmazzák. Azonban az Egyesült Királyság és Dánia fenntartja annak lehetőségét, hogy megszünteti a mentességet és kérelmet nyújt be a GMU harmadik szakaszához való csatlakozás tekintetében. A jelenlegi helyzet szerint a 28 tagállamból 19 vesz részt a GMU harmadik szakaszában és vezette be az eurót mint egységes valutát.

Az európai államadósság-válságot követően az EU vezetői ígéretet tettek a GMU – többek között annak irányítási kerete javítása révén történő – megerősítésére. 2015-ben – egy 2012-es, hasonló kezdeményezésre építve – a Bizottság, az Európai Tanács, az eurócsoport, az EKB és az Európai Parlament elnöke jelentést tett közzé „Az európai gazdasági és monetáris unió megvalósítása” címmel („az öt elnök jelentése” néven ismert dokumentum). A jelentés egy reformtervet vázolt, amelynek célja a valódi gazdasági, pénzügyi, költségvetési és politikai unió három szakaszban való megvalósítása (legkésőbb 2025-ig).

AZ EURÓPAI PARLAMENT SZEREPE

Az Európai Parlament a Lisszaboni Szerződés hatálybalépése óta egyenlő társjogalkotóként vesz részt a rendes jogalkotási eljárásban a többoldalú felügyelet részletes szabályainak létrehozásában (az EUMSZ 121. cikkének (6) bekezdése). Ennek része többek között a Stabilitási és Növekedési Paktum preventív ága, illetőleg a pénzügyi válságot követően a gondosabb makrogazdasági felügyelet a káros egyensúlytalanságok megelőzése érdekében. A „hatos csomag” megerősítette a Parlament szerepét az EU gazdasági kormányzásában, különösen az európai szemeszter bevezetése és a gazdasági párbeszéd kialakítása révén. A Parlamenttel konzultálni kell továbbá a következő kérdésekről:

- az euró és nem uniós valuták közötti árfolyam-megállapodások;
- azon országok kiválasztása, amelyek teljesítik a közös valutához való csatlakozás feltételeit (1999-ben és később);
- az EKB elnökének, alelnökének és az EKB Igazgatósága tagjainak kinevezése;
- a Stabilitási és Növekedési Paktumban meghatározott túlzott hiány esetén követendő eljárás végrehajtásához szükséges jogszabályok.

Dirk Verbeken / Dražen Rakić
05/2019

